

157
H-34

АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНСЬКОЇ РСР
НАУКОВО-ПРИРОДОЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Том VIII

ВИДАВНИЦТВО АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНСЬКОЇ РСР
КИЇВ — 1960

ЗООЛОГІЯ

ЗНАЧЕННЯ МИШОВИДНИХ ГРИЗУНІВ В ЖИВЛЕННІ
СОВИ ВУХАТОЇ

М. І. Черкащенко

Вухата сова (*Asio otus* L.) є осілим птахом Полісся, Лісостепу і Карпат, інколи гніздиться і в степовій зоні. Взимку відлітає на значну відстань від місць гніздування. Оселяється в лісах, гаях, полязахисних смугах, не уникаючи культурних ландшафтів. Гніздиться в старих гніздах воронових та хижих птахів, рідше в дуплах і дуже рідко на землі. Повні кладки мають переважно 4—5 яєць, в сприятливі (мишині) роки число яєць в кладці збільшується до 8—9.

Вухата сова живиться переважно дрібними гризунами, знищуючи їх у великій кількості. Потреба сови в поживі за добу — до 30 г, тобто до трьох мишей. Отже протягом року одна сова може знищити до 1000 мишовидних гризунів, тим самим регулюючи їх чисельність і зберігаючи до тони зерна.

Про кількісний і якісний склад їжі сови можна судити аналізуючи її погадки. Метод аналізу погадок запропонував І. Г. Підплічко (1931, 1937), який в своїх роботах, оперуючи великою кількістю аналізів погадок, зібраних з усіх областей України, показав ефективність цього методу встановлення складу їжі різних видів сов. При вивченні фауни дрібних ссавців і їжі сов цим методом користувались Б. М. Попов (1932), М. І. Черкащенко (1949), І. М. Сокур (1950) та інші дослідники.

В червні 1958 р. ми зібрали 946 погадок вухатої сови в розрідженому сосновому борі на західній околиці с. Заложці, Тернопільської області. Про те, що зібрані погадки належать сові вухатій, свідчать наші неодноразові спостереження в цьому біотопі за двома старими і одним молодим птахом цього виду сов.

В погадках виявлено 1746 залишків хребетних тварин, переважно мишовидних гризунів, та залишки двох комах ряду твердокрилих (табл. 1).

З табл. 1 видно, що в харчовому раціоні вухатої сови основне місце займає сіра або звичайна полівка, залишків якої у 946

погадках, зібраних в 1958 р., виявлено 1602 екземпляри, що становить 91,6% загальної кількості залишків. Враховуючи те, що одна полівка протягом літа може знищити до 1 кг зерна, користь діяльності сови стає очевидною. Інші мишовидні гризуни в живленні сови займають другорядне місце.

Таблиця 1

Дані аналізу 1615 погадок, зібраних у 1958—1959 рр.

Тварини	946 погадок, зібраних в 1958 р.		669 погадок, зібраних в 1959 р.		Вміст 1615 погадок, зібраних у 1958—1959 рр.	
	Всього решток тварин	%	Всього решток тварин	%	Всього решток тварин	%
<i>Mus musculus</i> L.	16	1,00	16	1,02	32	0,96
<i>Apodemus flavicollis</i> Melch.	33	1,90	63	4,03	96	2,90
<i>Apodemus silvaticus</i> L.	25	1,40	39	2,50	64	1,92
<i>Apodemus agrarius</i> Pall.	9	0,50	6	0,40	15	0,45
<i>Micromys minutus</i> Pall.	2	0,10	3	0,20	5	0,15
<i>Clethrionomys glareolus</i> Schreb.	4	0,20	11	0,70	15	0,45
<i>Microtus subterraneus</i> Selys- Long.	23	1,30	7	0,45	30	0,90
<i>Microtus agrestis</i> L.	8	0,50	—	—	8	0,24
<i>Microtus arvalis</i> Pall.	1602	91,60	1325	84,60	2927	88,24
<i>Microtus oeconomus</i> Pall.	9	0,50	66	4,20	75	2,26
<i>Arvicola terrestris</i> L.	2	0,10	4	0,26	6	0,18
Soricidae	—	—	2	0,14	2	0,06
Aves	12	0,70	25	1,60	37	1,10
Insecta	2	0,10	—	—	2	0,06
Інші	1	0,10	—	—	1	0,03
Разом	1748	100	1567	100	3315	100

З усіх проаналізованих погадок лише у 12 погадках виявлено залишки таких птахів: горобця хатнього (*Passer domesticus* L.) — 4 екземпляри, звичайної вівсянки (*Emberiza citrinella* L.) — 2, зяблика (*Fringilla coelebs* L.) — 2, зеленяка (*Chloris chloris* L.) — 2, лісового жайворонка (*Lullula arborea* L.) — 1, чечевиці (*Erythrina erythrina* Pall.) — 1, просянки (*Emberiza calandra* L.) — 1, польового жайворонка (*Alauda arvensis* L.) — 1, ялинового шишкаря (*Loxia curvirostra* L.) — 1 екземпляр, а також залишки птахів з родини Fringellidae, які неможливо точніше визначити.

В одній погадці (№ 458) виявлені залишки чечевиці, звичайної вівсянки і хатнього горобця. З літературних джерел відомо, що сови під час вигодовування пташенят живляться, крім гризунів, і дрібними птахами, які в гніздовий період стають менш об'єктами.

За кількістю особин тварин погадки 1958 р. розподіляються так: погадки з залишками шести тварин — 2 шт., з залишками

п'яти тварин — 7, з залишками чотирьох тварин — 44, з залишками трьох тварин — 141, з залишками двох тварин — 331, з залишками однієї тварини — 421 шт., тобто в середньому по 2,7 тварин в погадці.

Враховуючи те, що в погадках виявлено залишки ялинового шишкарка, який в Тернопільській області може з'являтися як залітний зимовий птах, можна висловити припущення, що в цій області вухата сова тримається і зимою, не роблячи значних мандрівок від місця гніздування.

Дивно, що залишків комахоїдних ссавців, які поширені в районі, де були зібрані погадки, ми не знайшли. Це, мабуть, можна пояснити достатньою кількістю більш доступних видів ссавців і, зокрема, великою чисельністю полівки звичайної, яка домінує в харчовому раціоні сови.

9—10 травня 1959 р. на місці торішнього збору були зібрані повторно 669 погадок сови. Результати аналізу показано в табл. 1. З табл. 1 видно, що в 1959 р. чисельність звичайної полівки, полівки-економки, жовтогорлої і лісової мишей та птахів була більша, ніж у 1958 р. У 1959 р. виявлено також рештки двох землерийок, які в торішніх погадках не зустрічались зовсім. В погадках, зібраних в 1959 р. відсутні комахи та польова миша, які в незначній кількості були виявлені в погадках торішнього збору.

З гризунів у погадках, зібраних в 1959 р., найбільше було звичайної полівки (*Microtus arvalis* Pall.).

З табл. 1 видно також, що в живленні сови вухатої переважають шкідливі для сільського господарства тварини. Птахи в раціоні живлення становлять 1,1%, що не може знизити значення корисної діяльності сови тим більше, що серед виявлених птахів є і шкідливі види. Аналіз погадок, зібраних за два роки, переконливо свідчить про велику користь сови вухатої, про її значну роль в знищенні мишовидних гризунів — цих небезпечних шкідників сільського господарства.

Наведені дані свідчать про те, що сову вухату необхідно охороняти і створювати для неї умови, необхідні для збільшення її чисельності.

ЛІТЕРАТУРА

- І. Г. Підоплічко, Матеріали до вивчення генези Української теріофауни. Тр. природничо-технічного відділу ВУАН, № 14, 1931.
І. Г. Підоплічко, Підсумки дослідження погадок за 1924—1935 рр., Зб. праць зоомузею Ін-ту зоології та біології АН УРСР, 1937.
Б. М. Попов, Сипуха (*Tyto alba* Scop.) та її їжа в заповіднику «Конча Заспа», Матер. до районного вивчення дрібних ссавців та птахів, що ними живляться, вип. 1, вид. комісії природничо-географічного краєзнавства, К., 1932.
І. Т. Сокур, «Нові дані про фауну дрібних ссавців західного Полісся», ДАН УРСР, № 4, 1950.
М. І. Черкащенко, Економічне значення птахів поєдинок смуг Маріупольського лісництва, Наук. записки Черкаського педінституту, вип. II, Черкаси, 1949.

ЗНАЧЕНИЕ МЫШЕВИДНЫХ ГРЫЗУНОВ В ПИТАНИИ СОВЫ УШАСТОЙ

Н. И. Черкащенко

Резюме

В статье приведены результаты анализов 1615 погадок совы ушастой, собранных в разреженном сосновом лесу вблизи с. Заложцы, Тернопольской области, в июне 1958 г. и в мае 1959 г. Анализ погадок показал, что доминирующим видом в пищевом рационе совы ушастой является серая полевка (*Microtus arvalis* Pall.), количество остатков которой колеблется от 84,6 до 91,6%. В значительно меньшем количестве сова уничтожает желтогорлую лесную и полевую мышей, полевку-экономку и других.

Незначительную роль в питании совы играют птицы (0,7—1,5%), главным образом домовая воробей.

Сова ушастая играет важную роль в снижении численности мышевидных грызунов, вредителей сельского хозяйства и заслуживает охраны.

SIGNIFICANCE OF MOUSE-LIKE RODENTS IN THE DIET OF THE EARED OWL

N. I. Cherkashchenko

Summary

Analyses of 1615 samples of remains spewed out by eared owls are reported. *Microtus arvalis* Pall. was found to be the predominant food of the eared owl (84.6% to 91.6%); *Apodemus flavicollis* Melch., *A. silvaticus*, *A. agrarius* Pall. and some others play a quite insignificant part in the feeding of the predator. Birds play an unimportant role in the diet of the owl and consist mostly of sparrows. By its mode of nourishment, the eared owl decreases the number of mouse-like rodents injuring husbandry: it deserves, therefore, to be protected by law.

ного склона Берегових Карпат. Порооди эти, залегающие выше небольшой пачки типичных менилитовых сланцев, именуется ужокскими слоями. В них имеется фауна моллюсков латорфского яруса: *Cardium lukovichi* Ruchin, *Meretrix (Cardiopsis) incrassata* Sow.

В кровле ужокских слоев прослеживается горизонт полосчатых известняков.

Вышележащие лужские слои, большой мощности, содержат фауну фораминифер *Cibicides lopianicus* Mjatl., *Elphidium carpaticum* Mjatl., характерную для отложений лопянецкой свиты в северных скибах Берегових Карпат.

**LOWER OLIGOCENE DEPOSITS IN THE REGION
BETWEEN THE UZH-LATORITSA-VECHA
RIVERS LITHOLOGICALLY
AND FAUNISTICALLY OUTLINED**

F. P. Temnyuk

Summary

The Carpathian folded region is composed of very variable complexes of sediments: facial changes in rocks are particularly distinctive when followed across the Carpathian ranges. In the Uzhok-Dukla Belt, the Lower Oligocene complex is represented by a lithological variety that differs distinctly from those on the northern slope of the Coastal Carpathians of the same age. The rocks in question, denominated as Uzhok layers, occur above a small packet of true menilite shales: they comprise a fauna of Mollusca belonging to the Lattorf layer, viz., *Cardium lukovichi* Ruchin, and *Meretrix incrassata* Sow. A horizon of striated limestone is traced in the roof of the Uzhok layers. The overlying heavy Luzhi layers contain a great number of foraminifers inherent in rocks of the Lopyanets suite in the northern skibs of the Coastal Carpathians, viz., *Cibicides lopianicus* Mjatl., *Elphidium carpaticum* Mjatl., and others.

ЗМІСТ

Ботаніка

В. Г. Колішук, К. А. Малиновський, Матеріали до характеристики фітоклімату високогір'я Українських Карпат	3
І. С. Амелін, Лучна рослинність деяких сіл Свалявського району Закарпатської області	23
В. М. Мельничук, Рід <i>Fissidens</i> бріофлори України	36

Зоологія

В. Ф. Палій, Еколого-фауністичні комплекси земляних блішок (Coleoptera, Chrysomelidae, Halicidae) Українських Карпат і Прикарпаття	57
О. П. Кулаківська, Паразити риб верхів'я р. Пруту	70
В. І. Здун, До фауни молюсків Закарпаття	83
І. К. Загайкевич, Рідкісні та маловідомі види жуків-вусачів (Coleoptera, Cerambycidae) в УРСР	96
В. І. Абеленцев, М. П. Рудишин, До екології сірого хом'ячка на Україні	104
М. І. Черкашенко, Значення мишовидних гризунів в живленні сови вухатої	120

Палеонтологія

П. П. Балабай, До вивчення птераспід нижнього девону Поділля	124
Ф. П. Темнюк, Літологічна і фауністична характеристика нижньо-олігоценових відкладів межиріччя Уж—Латориця—Віча	134